

ПОСЛЕДЊИ ГРАД

ДЕО ТРЕЋИ

ИЗДАЈА

Небојша Петковић

Београд 2016.

PORTALIBRIS

САДРЖАЈ

Глава прва: Сан	1
Глава друга: Суђење	8
Глава трећа: Очајање	21
Глава четврта: Венчање	28
Глава пета: Бели Град	36
Глава шеста: Двобој	48
Глава седма: Лагуми	55
Глава осма: Пораз	64
Глава девета: Споменик без главе	70
Глава десета: Стари другови	84
Глава једанаеста: Ужас на Дунаву	91
Глава дванаеста: Принц	101
Глава тринаеста: Ђаво	112
Глава четрнаеста: Понуда	131
Глава петнаеста: Човек без очију	139
Глава шеснаеста: Непријатељ пред вратима	147
Глава седамнаеста: Крњи савет	156
Глава осамнаеста: Господарев слуга	166
Глава деветнаеста: Фарма	175
Глава двадесета: Дар	185
Глава двадесет прва: Избављење	193
Глава двадесет друга: Знамење	207
Глава двадесет трећа: Друга обала	213
Глава двадесет четврта: Краљ	226
Глава двадесет пета: Виши разлог	233
Глава двадесет шеста: Повратак кући	240
Глава двадесет седма: На југ	250
Глава двадесет осма: Тиранин	258

Глава двадесет девета: Победа и пораз	267
Глава тридесета: Војна.	280
Глава тридесет прва: Нада	285
Глава тридесет друга: Терет власти	294
Глава тридесет трећа: Неочекиван савез	302
Глава тридесет четврта: Отворена капија	313
Глава тридесет пета: Улазак.	323
Глава тридесет шеста: Отрежњење	329
Глава тридесет седма: Звери	338
Глава тридесет осма: Одбрана.	348
Глава тридесет девета: Вукови	358
Глава четрдесета: С коца и конопца	366
Глава четрдесет прва: Громовник	374
Глава четрдесет друга: Бекство	384
Глава четрдесет трећа: Тама и светлост	389
Глава четрдесет четврта: Крај једног пријатељства.	403
Глава четрдесет пета: Последњи јуриш – битка за Гребендол	411
Глава четрдесет шеста: Дим и пепео	446
Глава четрдесет седма: Живот је то	455
Епиплог	471
Додаци	
Учесници	477
Хронике времена	479
Захвалница.	483
Биографија аутора	485

ГЛАВА ПРВА

САН

*Сан је лажа, Бој је истина
Народна мудрост*

Отворио је очи, а свуда око њега био је мрак. То га је уплашило, јер није знао где је. Осећао је убрзано добовање срца, чуо његов звук у ушима. Било је потребно неколико тренутака како би му се очи привikle на таму и почеле да разазнају облике.

Налазио се у запрежним колима прекривеним церадом, која није пропуштала много светла. Или је напољу била ноћ. Напипао је крај платна и опрезно га подигао, стрепећи од онога што би могао да види. Преварио се. Дочекао га је сивкасти дан.

Зелена трава простирала се свуда унаоколо. Мало даље, са његове десне стране, ливада се благо успињала да би нагло уступила место сивим каменим зидинама планина.

Био је у долини.

Покушао је да назре беле бедеме и кров над круништем. Све је било ту.

Прешао је растојање до капије готово у магновењу. Хладни ветар завијорио је заставе и оне су залепршале доносећи први гласан звук, који му, упркос томе, није одагнао осећај самотности. Нигде није било људи. То је вратило осећај страха. Најпре се побојао да ће остати испред и да нема никога ко би могао да га пусти унутра, али убрзо је открио да су тешка гвоздена врата отворена. Стрепња је постала дубља. Крочио је унутра и запутио се мрачним тунелом, из кога су га *исмаијрале* напуштене осматрачнице, дрвене платформе

и степениште што је водило на врх куле. На крају га је, као и пре, дочекала светлост и полукружни трг. Овога пута сасвим празан.

Међу дрвеним кућама није се чуло довикивање трговаца, улице нису одзвањале звуцима занатлијског рукодеља, високе тополе испратиле су га без иједног другог сведока. Широки друм Доње вароши био је сабласно пуст. Некада живописно шаренило, уступило је сада место монохромној слици сивог неба и свега оног испод њега

Када је стигао до друге капије срце му се стеже још јаче. Набрани и густе облаци решили су да ускрате и то мало светлости дану. Подигао је очи и видео одблеске муња унутар трбушастих форми, а недуго потом чуо потмули ромор. Звучало је као пуцање стена на висинама до којих поглед не допире.

Тада се слика нагло изменила. Прво је осетио топлоту. Не, жару. Осврнуо се и видео ватру која је одједном обухватила сваки кутак напуштеног града. Куће су биле у пламену. Горели су кровови, дрвене греде, терасе и дократи, буктала њихова унутрашњост. Чак је и цвеће, што је фасаде чинило онако неодољивим, нестајало у неконтролисаном стихији.

Коначно је видео и људе. Боље рећи оно што је од њих остало. Непомична телеса стидљиво су провиривала из најдубљих кутова, између зграда и пролаза до зелених дворишта. Знао је да их има на стотине и да су све време били ту, скривени. Чекали пад кулиса. Нешносни смрад допрео је до њега, а све је изгледало као *већ виђено*.

Добио је неописив порив да побегне одатле. Не само због ватре која је гутала све око њега, већ и због тог задаха смрти. Није му испунио само ноздрве, већ је досегао до оних најдубљих делова његове свести. Смрт га је пратила већ дуго и сада је веровао да ју је он и донео. Чак и овом месту. Последњем граду. Ускоро ће нестати, као и сав свет, који се држи на крхким ослонцима попут овог.

Док му је топлота мамила зној на чело, а мисли заковитлала у дубину спознаје неминовног ништавила, зачуо је неки звук. То није била материја мучена ватром, већ нешто сасвим друго. Звук, коме овде није било места, јер је за разлику од осталог најављивао живот.

Још је зурио у капију од кованог гвожђа на залученом пролазу зида од црвене цигле, када је постао свестан кретања иза себе. Није могао са сигурношћу да одреди колико је далеко, тек схватао је да и не жуди за одговором.

Ипак се окренуо.

Град захваћен пожаром испуњавали су ковитлаци дима. Зачудо, није се гушио. Још није могао да види ко се то креће, иако је био сигуран за правац из кога ће доћи. Бат корака био је неумољив и на неки чудан начин надјачавао је јецај града. Тада је угледао. Најпре таму у самом средишту сиве завесе оивичене наранџастим одблесцима, а потом све јаснију силуету што ступа кроз пламен и дим.

Огртач се скоро вукао по земљи, док се на другој страни завршавао дубоком капуљачом. Изгледало је као да је и сâм саткан од дима. Његови праменови клизили су споро и увијали се око црне тканине. Ово је већ видео. Или нешто слично томе. Лице у тами. Лице које би требало да препозна. Срце му је толико јако залупало да је помислио да ће искочити из груди.

Када се прилика од дима коначно зауставила, не хајући за пожар око себе, било је то на десетак корака од њега. Стајали су непомично, гледајући један дугога. Потрајало је довољно дуго да би изгледало како се свет зауставио само у овој једној тачки. Око ње је беснела пламена олуја, која није биле ту само да би уништила Последњи Град. Дошла је да збрише читав свет.

– Шта радиш овде, дечаче?

Глас је био познат, али помало изобличен и далек. Поред свега, не и претећи. Унео је дозу мира у његово престрављено срце.

– Није ти место ту? Не сада... нити икада! Никада ти место није било овде.

У једном тренутку учинило му се као да је чуо бес, али последња реченица звучала је сетно.

– Одлази! Одлази док још можеш... док се нисам предомислио и пожелео да те заувек задржим овде!

Вук се пробудио уз трзај. Хладан зној свег га је облио, а дах му је био леден. Напољу је још била ноћ и тешко је могао да одреди колико

има до свитања. Увукао се дубље у врећу за спавање и зажмурио, покушавајући да се врати. Сада када је први шок прошао, пожелео је да уђе у ону неописиву јару и открије лице испод капуљаче. Осећај тек проживљеног говорио му је како је то необично битно. Да ли је заиста било? Више није могао да разликује ноћне море од снова за које је веровао да му нешто говоре. Можда разлике и није било, а када све узме у обзир, чезнуо је за данима када су га снови сасвим напустили. Оним данима у манастиру. *Сан је лажа*, говорио је отац Николај, *не веруј му ђревише*.

Нека је и тако, али он је знао за снове који су и те како носили значење. Проблем је био само са откривањем истог. Било како било, овај му се ноћас неће вратити, схватао је бојећи се да неће никакав.

Погледао је у ноћно небо, посребрено крупном месечевом силуетом, из мале јазбине у коју су се завукли и ослушнуо тишину. Добро, није све било баш тако тихо. Десно од њега Радош је равномерно хркао, потврђујући његову претпоставку да ће се до јутра тешко докопати још сна. Али ни то није био једини звук.

Мало даље, иза грања набацаног преко улаза у удубину у стени, учинило му се да чује тихо стењање, можда и јецај. Када се довољно дуго борави у тами и све препусти слуху, онда оно што је једва чујно, може да постане узнемирујуће бучно. У овом случају Вук није морао да напреже уши како би разазнао природу звукова. Слушао је то у неколико наврата последњих ноћи, док га је мучио једна исти сан у разним варијацијама, који се увек прекидао на дотичном месту.

Време је стало још мало, а онда се једна крупна прилика дигла и оставила другу испод неколико покривача од животињских кожа. Месечина је на тренутак обасјала голи торзо и неколико упечатљивих ожиљака, пре него што се ова изгубила из Вуковог видокруга.

Решио је да сачека, па и сам прошета по хладној ноћи.

Прошао је тихо поред уснулих сапутника, пазећи да кога не пробуди. Још тише, када је наишао на осмех који се полагао губио са лице жене док се поново враћала у сан. Вуку тишина барем никада није представљала проблем.

Недалеко од улаза у њихово скровиште видео је човека који седи наспрам месечине, гледа у даљину и пуши лулу.

– Заклео бих се да је ово била Миланова смена – прозбори тихо, но разговетно.

– Рекао сам му да се одмори, мени се није спавало – одговори Алтаман, погледавши дечака тек овлаш.

– Ипак, ценим да брига за његов одмор, као ни твоја несаница нису биле једини мотиви.

Овог пута човекове очи задржале су се на Вуку нешто дуже. Довољно за још један дим повучен из луле, чији се врх на тренутак зажари.

– Није моја ствар, али верујем да се Марку то све... не допада баш превише.

– У праву си... није твоја ствар – рече Алтаман и поново се окрену на другу страну, али не издржа – А и од кад ја то бринем шта се допада господину капетану?

– Само кажем.

– Немој убудуће.

– Нећу.

Алтаман се поново окрену ка Вуку, фркну кроз нос, па се искези пријатељски.

– Порастао си, мали мој пријатељу.

Неко време обојица су зурила у месец. Био је пун, огроман. Његова светлост је крајолик учинила белјим и свечанијим, као да је нешто више од обичне забити, у којој су направили своје привремено коначиште.

– Какав је план? – упита Вук, најзад прекидајући тишину.

– План?

– Када једном стигнемо у Бели Град? Какав је план?

– Хмм... Мислио сам да ти имаш неки.

– Искрено, моје планирање се завршило на одлуци да тамо одем...

Ти си некада давно био... зар не?

– Био сам.

– Па... мислио сам... познајеш терен.

– Ако се ослонимо на моје искуство, одмах могу да ти кажем да идемо у погрешном правцу. Моје познавање *ѿерена* говори само о томе како га треба заобићи, у широком луку.

– За мене то није опција. Добро знаш...

– Знам. Ово сам ти само рекао апропо твојих очекивања од мене.

– Ипак, ако узмемо у обзир да алтернативе нема, а ти си једини за кога знам да је у том граду икада био...

– Сад, нисам баш једини – значајно погледа дечака. – Ако се не варам, и ти си био.

Вук се најези. Погодио је на шта то Алтаман циља. Поново му у главу дођоше слике распламсале ломаче, аветињског појања, вештице, спаљивања, а на крају хладне руке око врата, као и лица које се трудио да заборави.

– Судећи по твојем *ванѿалесном доживљају* – Алтаман је наста-вљао као да не примећује Вуков укочен поглед – наш циљ је тврђава на ушћу две реке. С друге стране, рачунајући на моје искуство, тамо нам ваља стићи по дану, пре него што падне мрак.

– Зашто не ноћу?

– Зато што је то доба резервисано за онај погани накот кога је Бели Град препун.

– Стрвинаре? – упита Вук, а телом му прође видљив дрхтај.

– Управо. Рушевине и подземље су их пуне. Ако их игде има, то је онда у том проклетом град. По дану, уз много среће, можда и имамо неке шансе, ноћу... никакве.

– Шта предлажеш?

– У томе је проблем. Нема много могућности. Иако је то само стратиште некадашњег града и даље је једно огромно стратиште. Ако му приђемо са истока, што би био најлогичнији правац за нас, требаће нам читав дан да се пробијемо до одредишта. Чак и да нас не примате све то време, што није претерано вероватно, дочекаће нас мрак пре него што било шта испланирамо. Не можемо тек тако да банемо и питамо војнике у црвеном за твоју мајку, слажеш се?

– То значи да прилаз са истока отпада?

– Мудар закључак, нема шта! – Алтаман направи, заједљиву гримасу. – Постоји још само један пут који не би подразумевао да сасвим заобиђемо град са запада, што би нам однело више од недељу дана...

– То може бити прекасно...

– Питам се за шта? Ни сада не знамо у шта се упуштамо... но добро – прекиде пошто је видео Вуков поглед. – То свакако не би била ни моја опција. Дакле, остаје нам само пут реком, барем онај последњи део.

– Реком?

– Савом. То носи своје ризике, али у овој ситуацији морамо бирати између два зла оно мање.

– А реком је мање зло?

– Надам се. На речне путеве се увек мотри. Они су отворени и тешко је остати непримећен, ипак... У току је рат, који се очигледно води на другом терену и довољно далеко одатле. То нам даје неке шансе да се пришуњамо тврђави најближе што можемо. Барем сигурни од стрвинара. Још нисам чуо да су научили да пливају.

Вук је неко време ћутао и изгледало је као да размишља о овом предлогу. Сада када су заиста на путу ка Белом Граду и када су му сваки дан све ближи, чинило се застрашујућим крочити у њега. Он је свакако морао, али то није значило да се није плашио. У ствари био је претравањен и сан који га је последњих дана стално посећивао могао је бити последица тог страха. Или то или некаквог злослутног предказања.

– Ако изаберемо тај пут, шта ћемо са коњима и колима?

– Добро питање. Уз то, немамо ни чамац, што је проблем за себе. Мораћемо граду да приђемо што ближе копном. Коње и све наше ствари можемо оставити на обали да сачекају... повратак, кад обавимо посао.

Последње речи нису звучале претерано убедљиво. Вук га је погледао с разумевањем.

– Ако се уопште вратимо, је л' тако?

Алтаман споро заклина, покушавајући да проучи дечака. У његовом питању није било неодлучности, премишљања, одустајања. Само хладне логике.

– Заиста си порастао – рече, овај пут без осмеха.

ГЛАВА ДРУГА

СУЂЕЊЕ

У човековој борби ироније светиа, клади се на свети.

Франц Кафка

Како је до овога дошло?

Ово питање врзмало му се по глави често последњих дана, иако је по природи био практичан човек, који се никада није бавио оним питањима на која очигледно није било одговора. И није то преиспитивање дошло због тешког положаја у коме се нашао. Одувек је било тешко, а само би будала у његовој кожи веровала да ће крај бити срећан. Његова очекивања су се увек сводила само на разликовање једног насилног краја од другог. Додуше, нада је постојала. Нада да ће барем бити достојанствено, макар и криво. О достојанству више није било ни говора.

Како је до овога дошло?

У малој просторији није било тако непријатно, шта више, она беше посебно намештена за њега. У углу је горела ватра у пећи и њена топлота сасвим је испунила собу са једним столом, некаквом тапацираном дрвеном столицом и сасвим удобним креветом. Камени под прекривао је чак и тепих, а стаклене прозоре тешке, дебеле завесе. Али врата беху закључана споља и то је свему давало суморан тон.

Траил је био заробљеник. Оно што је доводило до очајања и реторичких мозгалица било је то што га није заробио непријатељ. Пре него што је разоружан, пре него што му је одузето оно мало симбола чина, као и делова гардеробе које би могао да искористи да сам себи прекрати муке, Траил је оптужен за издају. За издају! Од свих могућих верзија краја сопственог живота, од изазова на двобој оних

жељних славе, преко херојске смрти у бици, па чак и подмуклог тровања од неког жељног власти, Траил никада није ни помислио да ће се остварити она, у којој завршава као издајник сопственог клана. У томе је било толико понижења и бешчашћа да чак није могло ни да боли како треба, већ је све покривао вео апсурда. Како је могао бити издајник он, који је цео свој живот у потпуности подредио клану? Како је могао бити издајник он, који је сваку битку предводио сам, увек везан за своју војску, чак и онда када му је положај допуштао мирну позадину? Како је могао бити издајник он, који ни о чему другом није мислио већ о слави свога клана, свога вође? Шта је он то издао и кога? Но какве везе, на крају, логика има са тим, када је о томе већ одлучено. Сумњао је да ће се ситуација преокренути сада, када је прошло више од недељу дана које проводи као сужањ.

Још једна ствар говорила је у прилог најгорих слутњи. Траил уопште није сумњао ко заправо стоји иза свега. Знао је да ће се нешто лоше догодити од самог почетка, од правог дана када је угледао ту сподобу, која се претварала да је човек, ходећи међу њима и трудећи се да личи на њих. Руин. Вампиролико створење, сама инкарнација зла, подли преварант са моћима чаробњака, који се ушуњао у његов свет оног давног дана на капији Маља, сасвим сигурно био је тај који му је сместио. Није знао како, али га то ни најмање није поколебало у уверењу да се иза његовог слома крије управо закукуљени странац. На почетку је мислио да ће злу коб, коју је он једини видео, Руин донети целом клану, али се испоставило да то вероватно неће дочекати, јер ју је донео најпре њему.

Руин је био кључ. Он је тај који је заверу против њега започео, али је изгледа у томе отишао предалеко. Довољно да на своју страну привуче и многе друге, а најпре самог вођу. Громоврата. Траил није сумњао да се Громоврат одлучио коме ће веровати, јер у супротном он не би био у овом положају. То је у ствари чинило његову судбину запечаћеном, ма колико цела оптужба била бесмислена. Све је било тако очигледно, тако предвидиво... Требало је да зна шта га чека од првог момента када се успротивио волшебнику. Требало је да зна. Ипак...

– КАКО ЈЕ ДО ОВОГА МОГЛО ДА ДОЂЕ?!

Продрао се не марећи за стражара испред врата или ма кога у овој проклетој цитадели усред проклетог града у који се вратио, не схватајући толику иронију подругљиве судбине. Завршиће баз части, прокажен као издајник у месту које је сматрао гробницом чак и када је био на врхунцу моћи.

Из узнемирујућих мисли трже га бат корака неколицине људи у ходнику, као да одговара његовом бесном урлику. Жустро су корачали, доносећи звекет припасаног оружја. Стражар испред врата неспретно је зачангрљао по кључаоници у очигледној жељи да што пре отвори врата која су Траила делила од слободе. Његови живци одреаговали су попут напетих струна каквог инструмента и он се трзну, по навици пипајући свој бок. Тамо није било ничега. Врата се коначно отворише.

У довратку је стајао млади старешина чије лице није успело да сакрије страх или можда срамоту, иако се овај својски трудио да изгледа хладно и достојанствено. Иза леђа су му се тискала четири војника огрнута црним плаштовима, са шакама спуштеним на дршке мачева.

– Заповеднице Траиле... – започе официр тврдо, али застаде тражећи реч.

– Време је, је л' тако?

Доносилац поруке само климну главом, коракну једном уназад од врата и махну одсечно онима иза себе да се боље распореде.

– Па, куда ћемо, капетане? – упита Траил, а у том тренутку би му некако жао овог човека што му је запала тако незахвална улога.

– У главну дворану, заповеднице. Тамо су сви, чекају вас.

Траил изви једну седу обрву и запиљи се у младог човека. Био је сигуран да од тог суђења неће бити ништа. У ствари, очекивао је да га ова група отпрати на неко друго место. Мање званично. Суђење је требало да се одржи у Маљу, а када су после три дана сви заједно кренули ка Белом Граду, он о томе више није размишљао. Сада осети поплаву гнева због додатне фарсе коју ће морати да претрпи до неумитног краја.

Стефанова цитадела, једино цело и функционално здање у старој тврђави, усред згаришта званог Бели Град, није било толико велико.

Ипак, Траилу се чинило да је време потребно да, у пратњи до зуба наоружаних гардиста, стигне из своје *одаје* до престоне дворане, текло као вечност. Била је то иста просторија у коју је са нелагодом улазио и пре, када су се ту први пут ковали планови о рату, уз новог саветника и савезника. Сада му беше још горе.

Унутра је било зачуђујуће хладно. Цео замак је био загрејан, његова затворска собица чак претерано, али овде беше обрнуто и то до мере непријатности. Тачно наспрам врата, у најдаљем кутку буктао је пламен усред великог, импресивног камина, па је осећај тим пре био чуднији. Траил је испрва помислио да су свему криви нерви и згадио се на свој страх, који толику људескару тера на бедни цвокот зуба, али убрзо схвати да то није субјективни осећај. Видео је то по реакцији присутних коју су сви једнако покушавали да забашуре и сакрију, али им свеједно није полазило за руком. За великим столом дочекало га је десетак људи, а многи од њих дрхтурили су испод дебелих кожа и огртача обрубљених крзном, стезали вилице и правили непријатне изразе лица сваки пут када би хтели да се то не примети.

Помислио је како је то очекиван скуп, све док није боље погледао по просторији. Наравно, суд над њим извршиће све старешине на челу са самим Громовратом, што је било по протоколима клана и то углавном беху оне особе које су делиле његову непријатност осећајем хладноће. Но, за столом је седело још неколико лица која није очекивао или им се просто није радовао. Громоврат је заузимао чело стола, баш испред камина, чија је ватра учинила његову фигуру још већом, док му је сенка падала преко свих осталих. Као и обично трудио се да му торзо буде видљив, па испод нехајно пребаченог огртача није имао ништа. Лево од њега стајао је он.

Руин је заузео своју омиљену позу кипа, преко кога је пребачена сива, дугачка тканина, која се спушта скроз до пода у дебелим наборима. Покривала је сваки сантиметар тела, оставивши тек део наценог лица да вири из сенке. Али ако је и било за очекивати његово присуство, Траил свакако на овом *цењеном* скупу није рачунао на Мајку Вештицу, која је заузела позицију за десним Громовратовим раменом. Ужасна старица пиљила је у Траила својим сивим, злим

очима, које су једине деловале иоле живо на том усахлом лицу, пуном бора. Заповедник, који је доведен на сопствено суђење, знао је да је вештица постала редовна пратња вође од оне ноћи на Авали, али му се уопште није допадало што је види сада и овде. Баш они које је толико презирао биће изгледа ти који ће одлучити о његовој судбини.

Последњег уљеза опазио је на крају, нехотично прешавши поново од једног војводе до другог, тек да би установио јесу ли сви ту. Истински ружно лице. На неки чудан начин од њега је осетио већу мучнину но од оног акрепа који се одазивао на узвишено има Мајка. Руин и вештица припадали су истом култу смрти који их је, сваког на свој начин, изопачио до мере непрепознатљивости људског, мада је за првог веровао да тако нешто никада није било део његове природе. У случају овог новог лица и његове ружноће, ту је по среди било нешто сасвим друго. Та ругобност била је сасвим људска, у њој није било трунке магијског и оног што вреба с оне стране стварности. О, не. То лице било је слика звери која се именује човеком онда када овај пожели да је пробуди у себи. Свако ју је имао, знао је Траил. То *нешто* чудовишно и неконтролисано што изрони на површину из ко зна каквих дубина подсвести, обично у гневу, у биткама, онда када је то једини одговор на питање *како ћу њреживеџи*. Виђао ју је понекад када су људи у борби сатерани у теснац, када жуде за осветом, када су некога другог довели у безизлазан положај. Био је сигуран да и сâм то има. Али проблем у вези са лицем које је сада гледао био је у томе што је *џио* очигледно постало део свакодневне природе особе која га је имала.

Пред њим се налазио ниски, плећати странац, сасвим обријане главе, са огромним ожиљком што се пружао преко целог лица, успевши на свом путу да истера и једно око. Његове усне биле су развучене у подругљив кез, а испод њих извиривао је ред трулих зуба. Био је међу војводама, али нимало није личио ни на једног. Издвајао се већ по својој строгој, али простој војничкој одећи, ни налик гиздавим и шареним одорама оних који су га окруживали. Тврда кожа преко широких прса утегнута каишевима на којима су почивале футроле, сада празне од бодежа и ножева иако им ту свакако беше

место. Једино је фини црни плашт, можда од самуровине, обрубљен дебелим медвеђим крзном при врату, био симбол господства, али исто тако, као да га је овај геак први пут обукао и сâм схвата колико му лоше стоји. Онда се Траил присети ко би могао да буде тај човек.

Нови војвода, био је главом и брадом војсковођа одговоран за бриљантне победе на југу, врхунско лукавство и прецизну војну тактику. Исти онај о коме је слушао од свога друга Неголуга до у детаље. Сада се и присетио да је пре неког времена добио некакав допис о проглашењу новог војводе од Белевода. Сетио се свега и морао је да призна да оно што види пред собом сасвим одговара чувеном. *Дивна скујина, баш дивна. Траиле... најебао си.*

– Команданте Траиле! – тишину нагло прекину Громовратов храпав и дубок глас. – Молим те, седи.

Траил се спусти на једину слободну столицу постављену у ближи крај стола, тачно наспрам Громоврата. Око њега је постојао празан простор као да је кужан и сводио композицију на ону у којој су сви на једној, а он на другој страни. Његови тужитељи и његове судије. *Згодно*, помисли, схватајући да нема ама баш никога ко би сведочио у његово име.

– Команданте – понови Громоврат пиљећи у њега очима изнад којих није било обрва, па су она два рога баш долазила до изражаја. – Окупили смо се овде по нужди веома злосрећног случаја. Уопште не морам да ти помињем колико ми све ово тешко пада... Траиле.

Траил би у ово поверовао пре само десет дана да му је сâм вођа то рекао пре него што ће га буквално заточити, претходно га оптуживши за најгнуснији злочин. Сада, после недељу дана таквог третмана и овог друштва наспрам себе, морао је да призна да је изгубио поверење.

– Ти си ми био попут оца – настављао је ламент грмаљ. – У сваком случају, ментор кроз одрастање, први учитељ ратничке вештине.

Само не овакви ѿовори, само не ѿо. Траил је могао да осети како се волшебников осмех шири у сенци капуљаче, развлачи преко бледог лица у незамисливу гримасу, како му срце ликује.

– Тим пре је ово за мене тешко, Траиле... толико да ми слама срце...

Ви срца немайше, йроклейници.

– Али ја сам вођа и као такав немам право на лична осећања, а ти то врло добро знаш.

Барем није избегавао поглед, помисли Траил, али се онда сети да Громоврат то никада не би чинио. Чврстина му се није могла порећи. За лукавство пак, имао је много учитеља, а последњи му је стајао са леве стране.

– Много је озбиљних оптужби изнесено против тебе, Траиле, а за многе твоје поступке и сам не могу да нађем оправдања. Стога сам одлучио да је ово најправеднији начин да утврдимо истину. Суд Хординих старешина место је где ћемо пресећи овај ужасни чвор. Слажеш ли се са мном, команданте?

Је ли имао избора? Осећао је жељу да им свима плуне у лице преко овог стола, са посебном потребом да добаци до Руина, али је знао да ће га то само још више понизити. Ипак, није желео да скрушено клима главом.

– Волео бих, господару Громоврате, да сте ме за сваки мој поступак који не разумете најпре питали или ми сугерисали да не радим како треба, пре него што сте ме оптужили за издају. То би било савсим нормално према некоме кога сматрате ментором, па скоро и оцем. Свакако, то би било крајње разумно према некоме ко је био ваш први официр, командант ваше војске. Али ја не желим да сада јадикујем над оним што је могло бити и што бих волео... то је што је, а своје мишљење ви ионако одавно темељите на саветима других. – Ту Траил посла један убилачки поглед ка Руину. – Стога је добро што смо овде и хајде да то обавимо што пре.

– Добро, команданте – Громовратов глас постао је тврђи – нека тако и буде. Да најпре саслушамо твоје тужитеље. Листа сведока који те оптужују није мала – презрив осмех украси му лице на крају.

Траил је наредних пола сата провео слушајући најгоре оптуже на свој рачун. Сведоци су се смењивали, сваки гори од претходног, сваки мрскији старом команданту. Све то беху његови први официри,

углавном капетани и водници. Његови људи. Није сумњао у то да ће се судије постарати да доведу пробрано друштво у циљу раскринкавања издаје, али га је свеједно заболело, док је гледао лица која је добро познавао. Стрељао их је очима пуним гнева, мрштећи своје густе седе веће, а тек би му понеки од њих узвраћао пркосно. Питао се у таквим случајевима како раније није препознао ту мржњу. Јер само је о томе могло да се ради. Несумњиво је да су неки од ових људи купљени, уцењени, али поједини су то чинили пуни некаквог тријумфа. Траила је војска волела, у то ни сада није сумњао, али та војска је била далеко, на фронту. Чак ни већина официра на ово не би пристала, био је убеђен у то, али увек је лако наћи оне који јесу.

Најпре су се појавила двојица капетана са којима се убеђивао пред капијама Рама о неприкосновености поштовања ланца команде. Ови су трагикомично представили своју срчаност у жељи за наставком јуриша, када их је командант у томе спречио из њима несхватљивих разлога. Звучало је као да су баш њих двојица голих груди јурцали да сами освоје Рам, док им је Траил то херојство ускратио. Улагали су *врли* капетани протесте код свог претпостављеног, давали јасне доказе да је непријатељ сломљен и да је стајање равно лудости, али... ништа. Тада им још није било јасно шта би могао бити командантов разлог, али су касније почели да схватају. Један од њих је додао да су готово били најурени из командног шатора, а други се сетио још једног *чудној* наређења.

– Командант је био ван себе због бомбардовања Рама са Дунава.

– Како то? Објасните, молим вас. – Волшебник беше преузео улогу иследника.

– Рекао је да неко оде до реке и одмах пренесе наредбу да паљба стане. Командант се разним погрдама изразио о Адмиралу, тога се добро сећам.

– Само то бомбардовање могло је да порази непријатеља сасвим – додао је онај други.

Бомбардовање је мојло да йорази нейријашеља и сахрани ја све заједно са йоловином Громоврајшове војске. Да ли је уопште било сврхе да то каже. Траил је само смркнуто седео.

После ових је дошао неки водник, који није смео да подигне очи ка свом старешини и команданту, али је свеједно уз благо замуцкивање испричао своје. Не само да је Траил обуставио напад и пружио непријатељу предах, већ је и одјачао до пред капију иза које се овај сакрио и понудио преговоре. Ово сазнање донело је ромор међу војводама клана, међусобна загледања и презриве погледе упућене оптуженом. Руин се већ сасвим добро сналазио као водитељ целе представе.

– Дакле, командант војске клана одлази сам самцит на преговоре са пораженим непријатељем како би му понудио некакве услове?

– Да... у ствари... није био сам. С њим је био још један старешина, али...

– Али не и одред војника који би га штитио као живи зид, јер је за претпоставити да би непријатељ био пресрећан да устрели свог најважнијег противника, зар не? На крају, за преговоре је био довољан и неко нижег ранга. Јесам ли у праву?

– Тако је.

– Ипак, непријатељ не чини ништа и командант се враћа жив и здрав са преговора, који нису имали никакву сврху. Обустава напада остаје на снази?

– Да... тако је.

Овако је било током целог даљег тока суђења. За Траила је сваки догађај који се одиграо од када је извео војску из Маља до тренутка хапшења, био оптужујући. Када се једном сагледају из тог угла и најбезазленије ствари или сасвим рационалне одлуке постају основ за очигледно издајништво. Издаја је била и то што је лично напустио опсаду Рама како би елиминисао претњу коју је Дорјан посејао на територији Хорде. Тврдило се да је посреди био инцидент за који није било потребно да се ангажује пола армије. Издаја је била то што је понудио предају том истом Дорјану, пре него што га је победио, а посебно то што му је приредио величанствен испраћај, отворено признајући да га поштује. За сведочанство тог признања постарало се још неколико ситних душа, које су оног дана окруживале ломачу са телом војводе Врана. Тада се Траил за многе могао заклети да потпуно разумеју све што се десило.

– И после свега тога, ви се нисте вратили на фронт? На положаје око Рама?

– Не... војвода Траил је наредио да се вратимо у Маљ.

– Хвала, капетане. – Руин је отпустио последњег сведока.

Сачекао је неколико дугих тренутака пре него што је наставио.

– После свега што се овде чуло, желео бих, господару Громоврате и цењене војводе, да ми допустите да наглас изнесем своје мишљење.

Громоврат је само клигнуо.

– Несумњиво је да је овде присутни војвода извео низ, са војног аспекта, несхватљивих поступака, који се могу објаснити само на два начина – потпуним одсуством искуства или пак злом намером. Ви сви познајете Траила много дуже него ја и верујем да ћете се сложити да прва опција никако не долази у обзир. Командант нити је глуп, нити неискусан – потврдан жагор. – У том случају остаје друга, а то нас доводи до коначног закључка о, ни мање ни више него, издаји.

Волшебник је направио паузу довољно дугу да се страсти у дворани узбуркају. Траил је био потпуно свестан да се управо пише његова смртна пресуда, али свој закрвављени поглед није могао да скине са Руиновог бледог лица. У том тренутку, сматрао је, могао би га преклати зубима.

– Све што је учинио – наставио је овај – било је пажљиво исплањено да нанесе најмању могућу штету непријатељу, успори победу свог клана и дозволи супарничком да се прегрупише. Данас би Рам још био под некаквом бесмисленом опсадом да ваш вођа господар Громоврат није одлучно командовао наставак кампање. Све се веома повољно завршило, на срећу.

Све се веома повољно завршило, са стиоџинама мрџивих и рањених војника клана тамо где није било пошребе за толиким изинућем. У Раму је своје кости оставио и Неголуг, Траилов најбољи пријатељ. Вест су му донели два дана пошто је оптужен и заточен. Данас би он једини био на његовој страни, да је само жив. Можда и треба овако да се заврши, наједном постаде свестан. Да ли је ово уопште клан за који је живео и крварио толике деценије? Са Руином, са вештицом, са Громовратом опседнутим демонским култом. Са капетанима, спремним

да оптуже свог команданта, који их је чувао и на њих гледао као на своју децу, неспреман да потроши и један живот узалуд. Без оних који то никада не би учинили. Без Неголуга. Можда је време да се оде.

– Траиле! – био је то груб Громовратов глас који га је вратио назад – Команданте, имаш ли ти шта да кажеш у своју добрану?

Траил је погледао свог вођу очима страдалника који се апсолутно помирио са својом судбином. Очима праведника. Вероватно је у том погледу било и оптужбе, али се на Громовратовом лицу није видело да га је то било како узнемирило. Шта је могао да каже у своју одбрану што ће променити већ унапред донет суд? Скупио је сву преосталу снагу и попљувано достојанство, дубоко удахнуо и почео:

– Цео свој бедни живот био сам ратник. Барем онај део живота кога се добро сећам. Од промене света до овога часа само сам то био. Јахао сам уз твога оца, још када се скривао по шумама, кујући планове због којих га је већина сматрала лудим. Да ли је то заиста био? Када данас размишљам о свему, нисам сигуран да ли бих брзао са одричним одговором. Али то ништа не мења. Био сам уз њега зато што је био вођа, прави вођа. Луд или не, покренуо је срца многих, па и моје. Борио сам се за њега и када је водио малену чету људи, али и онда када је иза њега стајала читава армија. Његова верска убеђења нисам делио или их барем нисам разумео. То није била препрека да postanем његов главни командант. После њега сам служио тебе Громоврате. Са истом оданошћу и истом спремношћу на жртву. Ја не знам ни за шта сем за овај клан. Цео тај свој живот, обележен борбом, ожиљцима и служењем, никада ништа нисам тражио за себе. Моје жеље нису ишле даље од часног краја. Од краја који би био достојан мога живота.

Уместо тога дочекао сам ово!

Траил је изненадно лупио песницом по столу, подижући глас из суморног у режећи.

– Дочекао сам да видим како је све у шта сам веровао била лаж. – Погледао је претеће по лицима око себе, од Громовратовог до лица последњег војводе. – Шта је заправо клан? То сте ви! То нису они војници далеко одавде које сте послали да гину за вас, зар не? То сте ви! Људи спремни на лажи и сплетке у савезу са нечастивима!

– Исколачио је очи ка Руину. – То за шта ме оптужујете обична је лаж. Никада нисам шуровао с непријатељем. Све што сам чинио било је у интересу клана. Онога што сам ја сматрао кланом. Хиљадама људи којима сам командовао. Али ако је клан ово... Вођа ума опијеног мрачним знањима и заслепљен мрежама ђавола и вештица, старешине које послушно попуњавају судска већа како би донете пресуде биле *рејуларне*, али их истина не занима... Ако је клан постао власништво ове сподобе и његове браће који ће заједно уништити све, само да би спровели своје планове... Те креатуре која није човек...

Траил је колачио очи од беса, а пљувачка му је полетела са усана, баш онда када је на Руиновом лицу поново видео заједљиви смешак. Схватио је да нема никакве сврхе. Његов бес био је храна за волшебника. Његова пропаст, Руинова победа. Прибрао се.

– Ако је то клан, ја нисам са вама... ја сам онда... издајник.

У великој дворани Стефанове цитаделе завладала је непријатна тишина. Траил је пре само пар тренутака био громада која грми, али се сада *издувао*, смањио и деловао некако старије. Као да га је немоћ година стигла у моменту. Већина војвода га није гледала. Управљала је своје погледе испред себе, надајући се да ће свему ускоро доћи крај и да ће бити слободни. Громоврат је деловао бесно. Одређени делови Траиловог говора уопште му се нису допали. Вештица са његове десне стране изгледала је као непозната звер која из таме прати плен очима што никада не спавају. Руин се задовољно и суздржано осмехивао.

Тишину прекиде онај од кога се то најмање очекивало.

– Мој господару, моје војводе... – непријатан, храпав глас, виши за коју октаву од Громовратовог, тек толико да делује крајње ири-тантно, проби се међу окупљенима. – Последњи сам који би требало да говори, али молим вашу доброту да ми то допустите.

Имеђу војвода са леве стране стола, указа се оно непријатно лице без ока, са проређеним и тамним зубима. Нови војвода сипао је углађене речи, а то му уопште није пристајало, па је само још више збуњивао све око себе.

Громоврат га погледа и даде му знак руком да настави.

– Команданта Траила не познајем лично. Био сам далеко од славних места на којима бих имао част да га упознам. Ипак, његово име надалеко је познато. Ко од нас није чуо за Траила Храброг, за Траила Непобедивог Мача? Ко се од нас војника Хорде није поносио снагом онога који је први међу нама? Ја сам прост човек, што није тешко видети када ме погледате. Само ратник, без знања о високој политици. Иако сам сада у позицији да седим међу вама и одлучујем баш о томе, нећу се претварати да ми је све јасно. Оно што јесте, господару – погледао је у Громоврата – војводе, јесте да је ово недостојан крај једног великана.

– Војводо Зелвегоре – прекиде га Руин – зар предлажеш да ослободимо Траила и поред очигледних доказа о његовом издајству?

– Мајсторе Руине, ја то не могу да предложим. Већ сам рекао да се у велике ствари не разумем претерано. Само знам да ово није крај достојан једног ратника. Нешто ми је друго на уму, стога – направио је кратку паузу. – У нашем клану још увек важе ратничка правила, зар не?

Сви су се немушто слагали.

– У том случају, желим да тражим од команданта Траила право јачег.

Војводе зажагорише. Траил подиже главу, коју је оборио када је завршио свој говор, и збуњено погледа у човека без ока.

– Борба је једино мерило вредности. Једини показатељ истинитости. Ако ме победи, Траил ће у очима богова бити невин и спраће љагу са свог имена. Ако, пак, ја победим... Па узећу оно што ми припада – језив кез заигра преко тог лица. – Одувек сам желео да водим војску у борбу. – Врховима прстију гадљиво је подигао свој скупочени огртач. – Седење у позадини са титулом или без ње није нека срећа за човека као што сам ја.